

JOAN VERNET*

*LA FI DEL COMERÇ INTERNACIONAL
A LA MEDITERRÀNIA.*

ABSTRACT

The end of the importance of the Mediterranean trade routes was not only the result of new trade with America and of the Ottoman domination over the Mediterranean. There were other factors: first, the Ottoman Empire was cut off from the East by the consolidation of two powerful dynasties, the Safavids in Persia and the Great Mongols in India. Second, the Castilians and the Portuguese challenged the Ottoman rearguard; the Castilians opened up routes to the East across the Pacific around 1530, while the Portuguese defeated the Ottomans in the Indian Ocean at the battle of Diu. From that moment on, large-scale trading would cross the oceans.

Tradicionalment se'ns explica que la fi del comerç de la Mediterrània rau en el fet que els turcs otomans conqueriren Constantinoble (1453) i el descobriment d'Amèrica (1492) fou la causa de la pèrdua del domini venecià de les aigües de la nostra mar, perquè els turcs tallaren les rutes comercials de l'Àsia i el descobriment de Colom, per altra banda, obrí un nou camí per als negociants, acabant així l'Edat Mitjana i començant la Moderna. Però, ben mirat, pot ésser que no fos així. Els venecians ajudaren després del 1453 al senyor turcomà (grups dels aq-qoyunlu, els del "moltó blanc", que tenia la seu a Trebisonda) 'Uzun Hasan (m. 882/1478), dominava els passos del Caucas i senyorejava la ciutat de Toqat on es recopilaven aleshores els llibres de cavalleria musulmana. L'ajut consistí en ensenyar-li el maneig de l'artilleria i enviar-li tècnics que prepararessin les seves forces per frenar els otomans, per creure que aquests volien substituir-los com a mercaders a la Mediterrània. Don Juan de Pèrsia ens diu que el dux "envió a Uzun Hasan cien soldados de artillería,

* Catedràtic emèrit de Filologia Semítica de la Universitat de Barcelona.

entrenados y expertos, que fueron transferidos inmediatamente a Persia, puesto que en cuanto a artillería, los persas necesitaban cañones. Por contra, los ejércitos turcos [otomanos] de Asia estaban bien provistos y sus ataques podían ser muy peligrosos”.

Però la zona del Caucas estava minada pels ensenyaments de moltes confraries místiques que frenaren els turcs i instauraren a Persia la dinastia del safevís, xií, encapçalada pel xa Ismā‘il I (907/1501-930/1524) i acabaren amb les aspiracions otomanes d’anar cap a Orient. Aleshores el soldà Selim I va vèncer als mamelucs, conquerí tot l’Egipte i dominà els ports de Llevant, Alexandria inclòs. I el tràfic comercial continuà per la Mediterrània perquè Colom no havia reeixit a arribar a la vertadera Índia. Magallanes i Elcano, certament, ho aconseguiren, però abans havien arribat els portuguesos que de seguida s’adonaren que els beneficis de la ruta del Cap de Bona Esperança eren molt més grans (més de cent vegades) que els obtinguts pel camí combinat de terra i mar.

Mes enllà havia sortit un nou conqueridor del món, Babur, qui s’assabentà de l’existència de l’artilleria i els mosquets, mitjançant l’arribada d’emigrats turcs, aprengué i implantà la tàctica de “formar el quadre”, tàctica otomana emprada pels gazi turcs, i així conquerí l’Índia fundant-hi la dinastia dels Grans Mongols. Les armes de foc, conegudes molt abans, no s’havien utilitzat mai massa. Sembla que aquest fet fou més freqüent del que pensem, perquè les volien assajar prèviament, amb la qual cosa el futur enemic se n’assabentà i ràpidament els seus espies li donaren els coneixements tècnics necessaris.

Bo és pensar que els castellans no varen trobar les Moluques, la Xina i el Japó fins els voltants del 1530. Hernán Cortés, que era una àliga en qüestions de diners, estava assabentat dels beneficis que aconseguien els portuguesos i va fundar unes drassanes a Acapulco, les quals, via Filipines, els permeteren arribar a totes bandes i si Xina pertanyé a la zona d’influència portuguesa, el Japó ho fou de la de Castella i les ambaixades que vingueren a Europa per via marítima a negociar amb el Sant Pare, creuaven l’Índic i Lisboa (Cap de Bona Esperança) o Filipines-Mèxic (Oceà Pacífic i Atlàntic). Però els mercaders seguiren els mateixos camins i ja, vers la meitat del segle XVI, la Mediterrània va perdre la seva importància fins que l’obertura del Canal de Suez (1869) li retornà en part.

Però el soldà otomà no es resignà fàcilment i amb els seus vaixells de la Mar Roja, i aliat al sobirà de Gujarat, Begarba, atacà a l’estol portuguès de Llorenç d’Almeida, a les envistes de l’Índia, a Xaul, la desféu i allí morí el seu almirall. L’import de la travessa era molt fort i el pare del mort, Francesc, buscà amb el seu estol els vencedors i els anihilà a la batalla de Diu. Des d’aquest moment el destí de la Mediterrània quedà segellat i la vella via medieval descrita pel geògraf àrab Ibn al-Hurr_d_dbih: Índic, creuar l’istme de Suez a llog de camells i reembargar els viatgers i llurs mercaderies a un port de Llevant per arribar per mar a un port de la Mediterrània –i àdhuc de l’Atlàntic– fou ja un somni impossible.